

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta BKT:tä enemmän – kestävän kehityksen mittaaminen

(2009/C 100/09)

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea päätti 16 ja 17 päivän tammikuuta 2008 välisenä aikana pitämässään täysistunnossa työjärjestyksensä 29 artiklan 2 kohdan nojalla antaa oma-aloitteisen lausunnon aiheesta

BKT:tä enemmän – kestävän kehityksen mittaaminen.

Asian valmistelusta vastannut ”maatalous, maaseudun kehittäminen, ympäristö” -erityisjaosto antoi lausuntonsa 8. lokakuuta 2008. Esittelijä oli Martin Siecker.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea hyväksyi 22 ja 23 päivän lokakuuta 2008 välisenä aikana pitämässään 448. täysistunnossa (lokakuun 22 päivän kokouksessa) seuraavan lausunnon. Äänestyksessä annettiin 114 ääntä puolesta ja 2 vastaan 8:n pidättyessä äänestämästä.

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 BKT on tärkeä talouskasvun osoitin, mutta politiikan suuntaviittana se ei ole kyllin pätevä, jotta 2000-luvun haasteet voitaisiin kohdata sen turvin. Tehtävän täyttämiseksi tarvitaan muita, täydentäviä osoittimia. Tämä johtopäätös tehtiin niin Euroopan komission Brysselissä 19 ja 20 päivän marraskuuta 2007 välisenä aikana järjestämässä konferenssissa ”BKT:tä enemmän” kuin konferenssissa ”Miellyttävä tosiasia”, joka pidettiin Tilburgissa 10 päivänä tammikuuta 2008.

1.2 BKT toimii hyvin talouden nopeusmittarina, joka kertoo, miten nopeasti me kaikki yhdessä ansaitsemme rahaa – riippumatta siitä, onko tuloksena hyödyllisiä tuotteita ja palveluita ja aiheutuuko siitä vahinkoa ihmisille ja ympäristölle. Tarvitaan ennen kaikkea korkeusmittari, joka kertoo, miten kaukana vielä olemme kestävällä pohjalla olevasta ja yhteisvastuullisuuteen perustuvasta taloudesta.

1.3 Koska kyseessä on kaksi eri asiaa – kestäväpohjainen kehitys ja hyvinvointi – tarvitaan itse asiassa kaksi korkeusmittaria. Kestävällä pohjalla kehittymien tarkoittaa tervettä maailmaa nyt ja vastaisuudessa ja sukupolvien välistä yhteisvastuuta: kestävä kehitys on edellytystekijä. Hyvinvointi puolestaan tarkoittaa sosiaalista kehitystä, joka on tavoitemuuttuja. Kestävän kehityksen osalta riittää sen takaaminen, että elämisen vaatimia toimintoja kyetään pitkällä aikavälillä jatkamaan kaikkialla maailmassa. Mikäli kyseinen ehto täyttyy, ei ole tarpeen pyrkiä yhä parempiin kestävyysarvoihin. Hyvinvoinnin osalta asia on toisin: hyvinvoinnin kasvattaminen on aina hyvästä, joten on perusteltua tavoitella alati korkeampaa hyvinvoinnin tasoa.

1.4 Ekologinen jalanjälki on osoitin kestävän kehityksen muutosten mittaamista varten. Puutteistaan huolimatta se on paras käytettävissä oleva ympäristöalan kestäväpohjaisen kehityksen yleisindikaattori.

1.5 Jalanjälki on oivallinen viestinnän työväline ja yksi harvoista osoittimista – ellei peräti niistä ainoa –, jossa otetaan huomioon kulutus- ja tuotantomalliemme (tuonnin ja viennin) vaikutukset muihin maihin. Sitä on mahdollista muokata käytössä paremmaksi, ja se voidaan korvata, jos ja kun jokin parempi menetelmä tulee joskus tarjolle.

1.6 Haasteena on luoda sellainen sosiaalisen kehityksen osoitin, joka mittaa realistisesti elämänlaadun eri näkökohtia. Käsillä olevassa lausunnossa keskitytään pohtimaan kuvatuista elämänlaadun osoitinta, koska sellaista, ja kaiken lisäksi toimivaa, politiikan apuvälinettä ei (vielä) ole olemassa.

1.7 Käytännöllinen ja tieteellisesti luotettava elämänlaadun osoitin koskettaa elämänaloja, jotka yleisesti katsotaan korvaamattomiksi elämänlaadun edellytyksiksi, ja täyttää seuraavat kriteerit:

- Se koostuu objektiivisista tekijöistä, jotka määrittävät ihmisten toimintamahdollisuuksia.
- Se kykenee mittaamaan politiikan vaikuttavuutta.
- Sen tuottamat tulokset ovat nopeasti käytettävissä.
- Sen maittain tuottamat tulokset ovat keskenään vertailtavissa.
- Sen eri ajankohtina tuottamat tulokset ovat keskenään vertailtavissa.
- Se on yleistajuinen.

1.8 Seuraavia kuutta elämänalaa pidetään yleisesti korvaamattomina elämänlaadun edellytyksinä:

- fyysinen koskemattomuus ja terveys
- aineellinen vauraus

- mahdollisuus käyttää julkisia palveluita
- osallistuminen yhteiskuntaelämään ja tulokkaiden kotouttaminen
- vapaa-aika
- elinympäristön laatu.

EU:n jäsenvaltioissa on saatavilla tiedot, jotka tarvitaan mainituilla alueilla tapahtuneen kehityksen mittaamiseksi. Tiedonhankintaa on kieltämättä vielä hiottava (taajuus, keräysmenetelmät, tiedonkäsittely).

1.9 Tässä lausunnossa kuvattu indikaattori ei ole täydellinen. Sitä ei olekaan tarkoitettu mallikappaleeksi vaan panokseksi aiheesta käytävään keskusteluun. Mittaaminen on dynaaminen prosessi; sehän koskee tietyssä yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia. Kyseiset muutokset saattavat puolestaan antaa aiheen luoda muunlaisia osoittimia tai kehittää olemassa olevia. Myös indikaattorin määrittäminen on dynaaminen prosessi, joka on keskustelun tulosta, niin kuin demokraattisessa yhteiskunnassa pitääkin.

1.10 Kun valitaan nykyisen sijasta sellainen politiikka, joka ei perustu yksinomaan talouskasvuun vaan jossa otetaan huomioon myös sosiaaliset ja ympäristöön liittyvät tekijät, voi tuloksena olla talous, joka on kestävämmällä pohjalla ja joka perustuu enemmän yhteisvastuullisuuteen. Hanke on liian laaja lyhyessä ajassa toteutettavaksi. Toteutettavuutta ajatellen vaikuttaa luonnolliselta kohdistaa kiinnostus lähinnä vain EU:n jäsenvaltioihin ja mahdollisesti myös ehdokasvaltioihin Kroatiaan ja Turkkiin sekä maihin, joiden talouskehitys on vastaavanlaista, kuten Yhdysvaltoihin, Kanadaan, Australiaan, Uuteen-Seelantiin ja Japaniin. Talouskehityksen erot ovat valtavia, minkä vuoksi on mahdotonta luoda pelkästään yhtä välinettä mittaamaan samalla asteikolla ja havainnollistamaan niin kehittyneissä maissa kuin kehitysmaissakin tapahtunutta kehitystä.

2. BKT:n vajavaisuus

2.1 Onnellisuus on kaikkien ihmisten ylin pyrkimysten kohde. Julkisen vallan tärkein tehtävä on luoda sellaiset edellytykset, joiden esiintyessä kaikki kansalaiset kykenevät mahdollisimman hyvin tavoittelemaan onnellisuutta omalla kohdallaan. Tämä tarkoittaa, että julkisen vallan pitää jatkuvasti tutkailla yhteiskuntaa hankkiakseen tietoa sen tilasta. Mittaamalla saadaan tietoa: vasta kun tiedetään, mikä aiheuttaa kansalaisissa tyytymättömyyttä ja miksi tuo tunne on syntynyt, voidaan yrittää korjata tilannetta.

2.2 Bruttokansantuote (BKT) on tätä nykyä julkisen vallan yleisimmin käytämä väline yhteiskunnan tilan kartoittamiseen. BKT on mittaväline, joka otettiin käyttöön viime vuosisadalla, suurlaman ja sitä seuranneen toisen maailmansodan jälkeen. Se on päätöksentekijöiden tärkein, melkein ainoa mittapuu eritoten taloudellisen suorituskyvyn ja toimeliaisuuden mittaamiseen. Se perustuu kansainvälisesti hyväksytyyn järjestelmään perustuvaan kansantalouden tilinpitoon, joka laaditaan yhteisin menettelytavoin. Sitä paitsi koko aineisto muunnetaan samaksi laskennalliseksi yksiköksi eli rahaksi. Niinpä BKT on kansainvälisesti hyvin vertailukelpoinen.

2.3 Silti BKT ei kerro mitään ihmisten hyvinvoinnista (onnellisuudesta) sen paremmin kuin siitä, miten kestävällä pohjalla kunkin yhteiskunnan kehitys on. Yhdysvaltojen asukaskohtainen BKT on korkeimpia maailmassa, mikä ei kuitenkaan tuo muusaa, että amerikkalaiset olisivat sen onnellisempia kuin muiden maiden asukkaat, minkä lisäksi kestävyysperiaatteiden toteutuminen amerikkalaisessa yhteiskunnassa jättää paljon toivomisen varaa. Maailmanlaajuisesti asukaskohtainen BKT on koko lailla korkeampi kuin 60 vuotta sitten, mutta onnellisuus ei ole sen ansiosta mainittavasti kasvanut. Vaikka joka puolella onkin tapana valittaa, että ennen kaikki oli paremmin, on vuonna 2008 nälkää näkevien määrä, 900 miljoonaa ihmistä, ennätyskellisen korkea. Eikä nälkä ainakaan tee ihmistä onnelliseksi.

2.4 Nykyinen yhteiskuntakehitys ja talouden nykysuhteet poikkeavat ratkaisevasti viime vuosisadan puolivälin tilanteesta. Eritoten kehittyneissä maissa on nähtävissä kasvava tarve mitata myös sellaisia asioita, jotka eivät ole tulosta markkinatoimenpiteistä tai muodollisista talousprosesseista. Monet näistä näkökohdista ja tarpeista eivät vaikuta BKT:hen joko ollenkaan tai niiden vaikutus on liian vähäinen.

2.5 Kasvavan BKT:n taakse saattaa kätkeytyä huomattavia vaurauden ja hyvinvoinnin menetyksiä. Jos tietyssä maassa vaikapa hakattaisiin kaikki metsät ja puutavara myytäisiin, minkä lisäksi komennettaisiin lapset koulun sijasta työhön, olisi vaikutus BKT:hen mitä suotuisin, koska talouden tunnusluvut osoittaisivat lisääntyvää aineellista vaurautta. Se ei olisi missään tapauksessa kestävällä pohjalla eikä se tekisi ihmisiä – varsinkaan lapsia – onnellisiksi/onnellisemmiksi.

2.6 Myös luonnonkatastrofit ja poliittiset kriisit saattavat vaikuttaa BKT:hen positiivisesti. Hirmumyrsky Katrinalla oli siunauksellinen vaikutus Louisianan osavaltion BKT:hen, koska jällelrakentaminen vaati valtavia ponnistuksia ja taloudellista toimeliaisuutta. Samoin kävi BKT:lle monissa Aasian ja Afrikan maissa tsunamin jälkeen, ja sama koski miltei kaikkien Euroopan talouksien BKT:ta toisen maailmansodan jälkeen. Sen ohella, etteivät suinkaan kaikki päässet tasapuolisesti tästä kasvaneesta vauraudesta osallisiksi, nämä onnettomuudet eivät luonnollisestikaan kasvattaneet ihmisten hyvinolontunnetta eivätkä rakentaneet yhteiskunnalle kestävämpää pohjaa.

2.7 Mutta myös vähemmän dramaattiset esimerkit osoittavat, ettei BKT täytä mittausvälineelle asetettavia vaatimuksia. Aineellisen vaurauden kasvu johtaa autojen myynnin lisääntymiseen ja lisätiestön rakentamiseen. Siitä on seurauksena onnettomuuksien eneneminen, kustannusten kasvu (autojen korvaamien uudella, autojen korjauskustannukset, loukkaantuneiden/invaliidien hoidosta aiheutuvat kustannukset, vakuutusmaksujen kohtominen). Seurauksena on myös sellaisia lieveilmiöitä kuin asekauppa ja masennuslääkkeiden myynti lapsille. Kaikki tämä on omiaan nostamaan BKT:ta mutta ei edistä ihmisen ylimmän tavoitteen, onnellisuuden, saavuttamista. Poikkeuksen tästä muodostavat mahdollisesti ne muutamat, jotka hankkivat rahansa mainitulla toiminnalla.

2.8 BKT:n hallitseva asema havaitaan ennen muuta silloin, kun BKT kutistuu: puhkeaa äkillinen paniikki. Sen ei välttämättä tarvitse olla aiheellinen. On mahdollista, että BKT:n supistuminen johtuu positiivisesta kehityksestä. Jos kaikki meistä korvasivat huomispäivänä perinteiset hehkulamput uusimmilla led-valaisimilla, olisi uusien lamppujen hankintaan tarvittava kertakustannuserä kylläkin korkea, mutta samalla tuloksena olisi energiankäytön – ja siis myös BKT:n – pysyväisluonteinen tuntuva alentuminen, koska uudet lamput kuluttavat vain murto-osan perinteisten hehkulamppujen vaatimasta sähkömäärästä.

2.9 Tiivistäen voidaankin todeta, että BKT on hyvä mittapuu, kun tarkoituksena on mitata taloudellista suorituskykyä, mutta talouskasvun ja muilla yhteiskunnan lohkoilla tapahtuvan kehityksen välillä ei ole suoraa yhteyttä. Jotta asiasta kyettäisiin muodostamaan kattava kuva, tarvitaan myös sellaisia osoittimia, jotka kertovat muun muassa sosiaalisesta ja ympäristöstä koskevasta kehityksestä.

3. Muita hyvinvoinnin viitetekijöitä

3.1 Eri tahoilla keskustellaan nykyään tarpeesta saada muita mittausvälineitä BKT:n rinnalle. Euroopan komissio järjesti marraskuun 19. ja 20. päivänä Brysselissä konferenssin ”BKT:ta enemmän”⁽¹⁾, ja Tilburgin yliopisto puolestaan piti 10 päivänä tammikuuta 2008 konferenssin otsikolla ”Miellyttävä tosiasia”⁽²⁾. Konferenssin tuloksissa on selkeitä yhtymäkohtia: molemmissa tunnustettiin tarve ottaa käyttöön muita viitetekijöitä kuin yksinomaan talouskasvu. BKT toimii hyvin talouden nopeusmittarina, joka kertoo, miten nopeasti me ansaitsemme rahaa – riippumatta siitä, onko tuloksena hyödyllisiä tuotteita ja palveluita ja aiheutuuko siitä vahinkoa ihmisille ja ympäristölle. Tarvitaankin ennen kaikkea korkeusmittari, joka kertoo, miten kaukana vielä olemme vielä kestäväällä pohjalla olevasta ja yhteisvastuullisuuteen perustuvasta taloudesta. Jo pian sen jälkeen, kun BKT:ta oli alettu käyttää, eräät maineikkaat taloustieteilijät,

kuten P. Samuelson⁽³⁾, esittivät, että bruttokansantuotetta tulisi monipuolistaa aineettomilla näkökohdilla, esimerkiksi ympäristö- ja luonnonarvoilla, jotta kompensoitaisiin BKT:n rajoittumien pelkästään taloudellisiin seikkoihin. Nämä pyrkimykset eivät kuitenkaan ole johtaneet BKT:n muokatun version hyväksymiseen, joten perinteinen BKT on pysynyt vallitsevana nykypäivään asti. Eräät tutkijat ovat tehneet paljon työtä aiheen parissa. Heidän näkemyksistään tehdään lyhyesti selkoa seuraavassa.

3.2 Brittiläinen työtalouden professori **Richard LAYARD** toteaa kirjassaan *Happiness*⁽⁴⁾, ettei länsimainen ihminen ole viikoksi kuluneiden 50 vuoden aikana kyennyt tulemaan onnellisemmaksi, vaikka aineellinen vauraus on lisääntynyt voimakkaasti. Syy siihen on Layardin mukaan ankara keskinäinen kilpailu, kun kukin tahtoo ennen kaikkea ansaita muita enemmän. Tämä yksipuolinen fiksaatio on johtanut taantumiseen asioissa, joiden merkitys ihmisten hyvinolon tunteelle on suurempi: vakaat perheolot, työn tuoma mielihyvä, suhteet ystäviin ja yhteisöön. Merkinä siitä on avioerojen lukumäärän kasvu, stressin lisääntyminen työpaikoilla ja rikosten määrän eneneminen. Jotta päästäisiin taas tasapainoon, pitää enemmän huomiota kohdistaa siihen, miten luodaan tasavertaiset mahdollisuudet hankkia tuloja, kuin siihen, että tulot olisivat yhtäläiset.

3.3 Intialainen taloustieteilijä **Amartya SEN** painottaa hyvinvointitalouden teoriassaan⁽⁵⁾, ettei hyvinvoinnissa kyse ole tavaroista vaan toiminnasta, joita varten tavaraa hankitaan. Tulot tarjoavat ihmisille mahdollisuuden ryhtyä toimintaan ja niin keinoin kehittää itseään. Nämä toimintamahdollisuudet (Sen käyttää ilmausta *capabilities*) riippuvat myös terveyden ja eliniän pituuden kaltaisista tekijöistä. Kuolleisuus on eritoten kehitysmaissa tärkeä tieto, koska se antaa pätevästi viitteitä muun muassa yhteiskunnallisesta epäoikeudenmukaisuudesta sekä elämänlaadusta.

3.4 Amerikkalainen filosofi **Martha NUSSBAUM** hahmottelee tuoreimmassa kirjassaan *Frontiers of justice*⁽⁶⁾ kymmenen sosiaalista vähimmäisoikeutta, jotka ovat edellytyksenä ihmisarvoiselle elämälle. Hänen mukaansa yhteiskunta, joka ei kykene tarjoamaan kansalaisilleen näitä oikeuksia ja vapauksia tietyn asianmukaisen kynnyksarvon vertaa, ei täytä mittoja eikä siis ole mikään oikea yhteiskunta. Konkreettisesti ilmaistuna kysymyksessä on kyky elää normaalin mittainen ihmiselämä, hyvä terveys, mahdollisuus liikkua vapaasti, käyttää älyään, kiintyä asioihin ja ihmisiin itsensä ulkopuolella, muodostaa käsitys hyvästä, elää muiden kanssa ja heidän hyväkseen ilman minkäänlaista syrjintää, elää yhteydessä eläimiin ja luontoon huolehtien niistä, nauraa ja leikkiä, osallistua poliittisiin valintoihin sekä hankkia omaisuutta. Luettelo ei ole absoluuttinen ja sitä on mahdollista laajentaa.

⁽³⁾ P. Samuelson, ”Evaluation of real national income”, *Oxford Economic Papers*, 1950, 2; s. 1–29.

⁽⁴⁾ R. Layard, *Happiness: lessons from a new science*, Penguin Books, 2005.

⁽⁵⁾ A. Sen, *Commodities and capabilities*, Amsterdam, North Holland, 1985.

⁽⁶⁾ M. Nussbaum, *Frontiers of justice*, Harvard University Press, 2005.

⁽¹⁾ www.beyond-GDP.eu

⁽²⁾ www.economischegroei.net

4. Muita osoittimia

4.1 BKT:n lisäksi on tuotu julki erilaisia aloitteita myös sellaisten muiden asioiden mittaamiseksi, jotka ovat tärkeitä haluttaessa tietoa kulloisenkin yhteisön tilasta. Seuraavassa esitetään lyhyt yleiskatsaus ja suppea kuvaus neljästä mainitunlaisesta osoittimesta kyseiseltä alalta. Niitä löytyy muitakin, kuten Belgian liittovaltion kestävän kehityksen neuvoston aloite ⁽¹⁾, kanadalainen onnellisuusindeksi (CIW) ⁽²⁾, bhutanilainen bruttokansanannonni ⁽³⁾, italialainen Quars-aloite ⁽⁴⁾, ranskalainen Stigliz-toimikunta ⁽⁵⁾, minkä lisäksi OECD ⁽⁶⁾ on käynnistänyt edistymisen mittaamista koskevan maailmanlaajuisen hankkeen, ja myös Eurofound ⁽⁷⁾ pystyy tarjoamaan asiasta tietoa. Tilanpuutteen takia ei kuitenkaan ole mahdollista selostaa niitä kaikkia tässä yhteydessä.

4.2 **Inhimillisen kehityksen indeksi** (*Human Development Index, HDI*) ⁽⁸⁾ on mittapuu, jolla määritetään kulloisessakin yhteiskunnassa ja siihen kuuluvien ryhmien parissa tapahtuvaa edistymistä. Yhdistyneiden Kansakuntien kehitysohjelma (*United Nations Development Programme, UNDP*) käyttää tätä menetelmää laatiakseen vuotuisen, maakohtaista tilannetta kuvaavan raportin. Indeksiin vaikuttavat tulojen ohella odotettavissa oleva elinikä, lukutaito sekä koulutustaso. Vuodesta 1977 lähtien on julkaistu myös inhimillisen köyhyiden indeksiä (*Human Poverty Index, HPI*) ⁽⁹⁾, johon vaikuttavia tekijöitä ovat koulutusmahdollisuudet, turvallisen ruuan ja veden saatavuus sekä mahdollisuudet terveydenhoitopalvelujen käyttämiseen. Inhimillisen kehityksen indeksi perustuu osaksi Amartya Senin esittämiin teorioihin. HDI toimii hyvin kehitysmaaoiloissa, mutta puutteena siinä on, että se soveltuu huonommin mittaamaan kehittyneissä maissa saavutettua edistymistä.

4.3 **Ekologisen jalanjäljen** ⁽¹⁰⁾ perusajatus on, että kulutus on mahdollista muuntaa laskennallisesti maa-alaksi, joka sen tuottamiseen tarvitaan. Siten käy päinsä vertailla erilaisen kuluuskäyttäjyksen (elintapojen) ja erilaisten väestöryhmien (maiden) ympäristövaikutuksia keskenään. Maailmassa on asukasta kohden käytettävissä 1,8 hehtaaria tuottavaa maata yksilökohtaisten kulutustarpeiden tyydyttämiseen. Tätä nykyä on kutakin kohden maailmanlaajuisesti käytössä 2,2 hehtaaria, eli ihmiskunta ehdyttää maapallon resursseja kiivaaseen tahtiin. Maiden keskinäiset erot ovat kuitenkin valtavat: Yhdysvalloissa asukas kohtainen ekologinen jalanjälki on keskimäärin 9,6 hehtaaria, kun se Bangladeshissa on 0,5 hehtaaria. Kuvatut ongelmat vain kasvavat, mikäli politiikkaa ei muuteta. Tuottava maa-ala pienee jatkuvasti eroosion ja aavikoitumisen vuoksi, ja maailman väestömäärän kasvaessa on yhä suuremman ihmisjoukon jaettava alati supistuva määrä hehtaareita, minkä lisäksi kysyntä kasvaa jatkuvasti, kun ihmiset lisäävät kulutustaan vaurauden

kasvaessa. Ekologinen jalanjälki on hyvä osoitin kestävän kehityksen mittaamiseen, mutta sen puutteena on, ettei se kerro mitään ihmisten onnentunteesta.

4.4 **Elintilanneindeksi** (hollannink. *leefsituatie-index*) ⁽¹¹⁾ tarjoaa systemaattisen kuvauksen ja analyysin Alankomaiden väestön elinolosuhteista. Siitä käytetään myös nimitystä Alankomaiden sosiaalinen tilanne (*de Sociale Staat van Nederland, SSN*). Indeksi kuvaa elintilanteen kehitystä suunnilleen kymmenen vuoden aikana. Sen aihekokonaisuuksia ovat tulot, työ, koulutus, terveys, vapaa-ajanvietto, liikkuvuus, rikollisuus, asuminen ja asuinympäristö. Aihepiirikohtaisia tekstijaksoja täydentää kojoava elintilanneindeksi. Lisäksi esitetään tietoja politiikkaa ja viranomaisia koskevasta julkisesta mielipiteestä. Alankomaiden sosiaali- ja kulttuurialan suunnitteluvirasto (*het Nederlandse Sociaal Cultureel Planbureau*) julkaisee tutkimuksen joka toinen vuosi. Elintilanneindeksi ei ole Alankomaissa koskaan päässyt muodostumaan kovinkaan arvovaltaiseksi, sillä se on olennaisimmilta osiltaan sekalainen kokoelma yhteismitattomia asioita eikä siksi pysty antamaan oikeaa ja johdonmukaista kuvaan sosiaalisesta hyvinvoinnista.

4.5 Rotterdamin Erasmus-yliopistossa työskentelevä professori Ruut Veenhoven on jo kolmenkymmenen vuoden ajan tutkinut onnentunnetta koko maailman mitassa. Kokoamassaan ”maailmanlaajuisessa onnellisuuden tietokannassa” (**World Database of Happiness**) ⁽¹²⁾ hän toteaa, että rahan ja onnellisuuden korrelaatio on erittäin vähäinen. Ihmisillä, jotka saavat lisää rahaa, havaitaan onnellisuuden lyhytaikaisesti voimistuvan, mutta vuoden päästä tuo ylimääräinen onni on mennyttä. Ajallisesti ilmenevä ja valinnan vaihtoehtoina konkretisoitua vapaus aiheuttaa säännönmukaisesti syvemmin koetun onnentunteen. Todettakoon, että Layardin tavoin Veenhoven erottaa kehittyneet maat ja kehitysmaat selkeästi toisistaan. Kehitysmaissa tulojen kasvu aiheuttaa suuremman ja kestävämmän onnentunteen kuin kehittyneissä maissa. Ero häviää, kun asukaskohtainen BKT ylittää tulorajan, joka kulkee osapuilleen 20 000 ja 25 000 dollarin välillä. Maailmanlaajuisen onnellisuuden tietokannan puutteena on, että yksilökohtaiset mieltymykset saattavat vaikuttaa onnellisuuden tunteen mittaamiseen. Lisäksi julkisen vallan politiikalla ei kyetä helposti vaikuttamaan onnellisuuden kokemukseen.

5. Soveltamismahdollisuuksia

5.1 On karkeasti ottaen kaksi mahdollisuutta murtaa BKT:n hallitseva asema yhteiskunta- ja talouspolitiikassa. Ensinnäkin voidaan laatia BKT:n rinnalle joukko muita kestävyysperiaatteiden mukaisuuden ja hyvinvoinnin (tekijöiden) osoittimia, jolle pannaan politiikassa yhtä lailla painoa kuin BKT:lle. Toinen vaihtoehto on korvata BKT uudella kokonaisvaltaisella osoittimella, joka kattaa kaikki kestävyysperiaatteiden mukaisuuden ja hyvinvoinnin olennaiset elementit. Uudesta indikaattorista pitää tulla yhteiskunta- ja talouspolitiikan suunnannäyttäjä.

⁽¹⁾ www.duurzameontwikkeling.be

⁽²⁾ www.statcan.ca

⁽³⁾ www.bhutanstudies.org.bt

⁽⁴⁾ www.sbilanciamoci.org

⁽⁵⁾ <http://stigliz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm>

⁽⁶⁾ <http://www.oecd.org/stasportal>

⁽⁷⁾ <http://www.eurofound.europa.eu/>

⁽⁸⁾ www.eurofound.europa.eu/

⁽⁹⁾ <http://hdr.undp.org/en/statistics/>

⁽¹⁰⁾ www.footprintnetwork.org

⁽¹¹⁾ <http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hpi/>

⁽¹²⁾ <http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/>

5.2 Ensinnä mainittu mahdollisuus – osoitinvalikoiman tuominen BKT:n rinnalle – on kylläkin jo olemassa mutta se ei toimi. Käsillä on jo lukuisia osoittimia, jotka mittaavat kestävyysperiaatteiden mukaisuuden ja hyvinvoinnin erilaisia näkökohtia, muun muassa demokratiaa, onnea ja tyytyväisyyttä elämään, terveyttä, koulutustasoa, sivistystä, ilmaisunvapautta, rikollisuutta, ympäristön laatua, hiilidioksidipäästöjä ja ekologista jalanjälkeä. Mainittujen osoittimien painoarvo on kuitenkin pienempi kuin BKT:n, jota edelleen pidetään vaurautemme kattavimpana ja vähiten kiistanalaisena osoittimena.

5.3 Toinen mahdollisuus – BKT:n korvaaminen yhdellä kokonaisvaltaisella osoittimella – on hankala toteuttaa, koska kyse on kahdesta perimmiltään erilaisesta asiasta: kestävyysperiaatteiden mukaisuudesta ja hyvinvoinnista. Kestävä kehitys on edellytystekijä, hyvinvointi puolestaan on tavoitemuuttuja. Kestävän kehityksen osalta on riittävää pystyä takaamaan, että elämisen vaatimia toimintoja kyetään pitkällä aikavälillä jatkamaan kautta maailman. Mikäli kyseinen ehto täyttyy, ei ole tarpeellista pyrkiä yhä parempiin kestävyysarvoihin. Hyvinvoinnin osalta asia on toisin: hyvinvoinnin kasvattaminen on aina hyvästä, joten on perusteltua tavoitella alati korkeampaa hyvinvoinnin tasoa.

5.4 Koska näitä kahta olennaisesti erilaista asiaa on vaikea sovittaa yhteiseen nimittäjään, näyttöytyy kolmas mahdollisuus: kaksi osoitinta BKT:n lisäksi eli yksi kestävän kehityksen indikaattori ja yksi elämänlaadun indikaattori. Ekologinen jalanjälki on osoitin kestävän kehityksen muutosten mittaamista varten. Puutteistaan huolimatta se on paras käytettävissä oleva ympäristöalan kestäväpohjaisen kehityksen yleisindikaattori. Jalanjälki on oivallinen viestinnän työväline ja yksi harvoista osoittimista – ellei peräti niistä ainoa –, jossa otetaan huomioon kulutus- ja tuotantomalliemme (tuonnin ja viennin) vaikutukset muihin maihin. Sitä on mahdollista muokata käytössä paremmaksi, ja se voidaan korvata, jos ja kun jokin parempi menetelmä tulee joskus tarjolle. Vielä ei ole olemassa sellaista toimivaa sosiaalisen kehityksen osoitinta, joka mittaisi realistisesti elämänlaadun kaikkia eri näkökohtia. Käsillä olevassa lausunnossa keskitytään pohtimaan kuvatulnalaista elämänlaadun osoitinta.

6. Elämänlaadun osoitin

6.1 Käytännöllinen ja tieteellisesti luotettava elämänlaadun osoitin koskettaa elämänaloja, jotka yleisesti katsotaan korvaamattomiksi elämänlaadun edellytyksiksi, ja täyttää seuraavat kriteerit:

- Se koostuu objektiivisista tekijöistä, jotka määrittävät ihmisten toimintamahdollisuuksia.
- Se kykenee mittaamaan politiikan vaikuttavuutta.
- Sen tuottamat tulokset ovat nopeasti käytettävissä.

- Sen maittain tuottamat tulokset ovat keskenään vertailtavissa.
- Sen eri ajankohtina tuottamat tulokset ovat keskenään vertailtavissa.
- Se on yleistajuinen.

6.2 Seuraavia, edellä mainitut kriteerit täyttäviä elämänaloja pidetään EU:ssa yleisesti korvaamattomina elämänlaadun edellytyksinä:

- **Fyysinen koskemattomuus ja terveys.** Tämä indikaattori mittaa sitä prosentuaalista osuutta väestöstä, joka on vapaa fyysisestä haitasta, joka estäisi asianomaisia toimimasta haluamallaan tavalla, olipa sitten kyse ”sisäisistä” tekijöistä (sairaus, vammat) tai ”ulkoisista” tekijöistä (rikollisuus, vankeus).
- **Aineellinen vauraus.** Kyseessä on keskimääräinen vakioitu käytettävissä oleva tulo ostovoimapariteeteina ilmaistuna, eli paras kokonaisvaltainen mittapuu keskivertokansalaisen tosiasiallisen ostovoiman määrittämiseen. Ostovoimasta eri maissa saadaan vertailukelpoinen tekemällä kyseisten maiden hintatasojen eroavuuksien edellyttämät korjaukset.
- **Mahdollisuus käyttää julkisia palveluita.** Tämä tarkoittaa BKT:n osuutta, joka käytetään terveydenhoitoon, koulutukseen, julkiseen liikenteeseen, asumiseen ja kulttuuriin.
- **Osallistuminen yhteiskuntaelämään.** Tämä tarkoittaa sitä osuutta 20–65-vuotiaasta väestöstä, joka tekee ansiotyötä, mihin lisätään prosentuaalinen osuus yli 20-vuotiaasta väestöstä, joka tekee vapaaehtoistyötä. Ansiotyö katsotaan yleisesti yhdeksi tärkeimmistä yhteiskuntaan osallistumisen ja integroitumisen muodoista. Myös osallistumista vapaaehtoistyöhön pidetään merkityksellisenä, yhteiskunnan monenlaisia sosiaalisia ja yhteisöllisiä rakenteita ylläpitävänä tekijänä, joka osaltaan supistaa talouden hallitsevaa asemaa. Ihmisten liikkumisen lisääntyessä on tärkeää huolehtia tulokkaiden vastaanotosta ja tukea heidän kulttuurista ja yhteiskunnallista integroitumistaan olemassa oleviin yhteisöihin.
- **Vapaa-aika.** Kyse on 20–65-vuotiaan väestön tuntimääränä ilmaistusta vapaa-ajasta, jota ei käytetä koulutukseen eikä palkalliseen tai palkattomaan työhön (matkoihin kuluva aika, kotitaloustyö ja hoitotehtävät mukaan luettuina). Siitä on vähennettävä vapaa-aika, joka johtuu muusta kuin vapaaehtoisesta työttömyydestä. Riittävä vapaa-aika on – ansiotyön ohella – olennaisen tärkeää, jotta elämää kyetään muokkaamaan omaehtoisesti.

— **Elinympäristön laatu.** Tähän kuuluu luonnonympäristön osuus kokonaispinta-alasta, mihin tulee lisätä se prosentuaalinen osuus väestöstä, joka ei altistu ilmansaasteille. Tässä ei ole kyse luonnon ja ympäristön panoksesta sosioekonomisen kehityksen kestävyteen (jota ekologinen jalanjälki nimenomaisesti osoittaa) vaan ihmisten elämänlaadusta. Indikaattori käsittää sen vuoksi ainoastaan ne kaksi luonnon ja ympäristön näkökohtaa, joista ihmisillä voi olla välitön positiivinen tai negatiivinen kokemus.

6.3 Mainittuja kuutta elämänalaa mitataan eri yksiköin. Niistä on ensin tehtävä vertailukelpoiset, jotta ne voitaisiin sisällyttää yhteen kokonaisvaltaiseen osoittimeen. Yksinkertaisin – ja tehokkain – menettelytapa on käyttää kansainvälisesti hyväksyttyä ja monissa yhteyksissä sovellettua tilastotieteen menetelmää ja laskea jokaiselle osaindikaattorille normalisoitu lukuarvo (Z-luku). Se on muuttuja, jonka keskiarvo on 0 ja jonka vakiopoikkeama on 1. Tämä merkitsee karkeasti ottaen sitä, että yksi kolmannes maista saa lukuarvon, joka on välillä $0 - + 1$, toinen kolmannes saa lukuarvon, joka on välillä $0 - - 1$; yhden kuudesosan lukuarvo ylittää $+ 1$, ja toisen kuudesosan lukuarvo alittaa $- 1$. Näin muodoin pystytään kokonaisvaltainen indikaattori laskemaan mainittujen kuuden elämänalan Z-lukujen keskiarvoksi.

6.4 Ajallisten muutosten mittaamiseksi ei Z-lukuja voida laskea joka vuosi uudelleen kyseisen vuoden keskiarvon ja vakiopoikkeaman perusteella. Tällöin keskimääräinen elämänlaatu olisi joka vuonna väistämättä sama. Siksi sovelletaan sen vuoden keskiarvoa ja vakiopoikkeamaa, jona indikaattori otettiin ensi kertaa käyttöön, myös seuraavien vuosien Z-lukujen laskemiseen. Jos tietyn vuoden keskiarvo on edellisvuotta korkeampi, merkitsee tämä sitä, että keskimääräinen elämänlaatu on tosiasiallisesti parantunut. Päinvastaisessa tapauksessa, eli mikäli tietyn vuoden keskiarvo on edellisvuotta matalampi, merkitsee se puolestaan sitä, että keskimääräinen elämänlaatu on tosiasiallisesti huonontunut.

6.5 Näiden laskelmien tulokset eivät merkitse paljoakaan suuralle yleisölle, joka ei tunne tilastotieteen perustana olevia matemaattisia käsitteitä. Jotta kuudes kriteeri (yleistajuisuus) täytyisi, olisi suositeltavinta laatia tilastomateriaalin pohjalta vuosittain paremmuusjärjestystä osoittava lista, josta jokainen heti näkee, miten hyvin (tai heikosti) oma maa on menestynyt muihin nähden sekä miten hyvin (tai heikosti) se on suoriutunut edellisvuoteen verrattuna. Tällaiset rankinglistat vetoavat yleensä voimakkaasti mielikuvitukseen ja voivat olla omiaan kasvattamaan puheena olevan välineen suosiota, mikä voi jo sinällään antaa voimakkaan sysäyksen elämänlaadun parantamiseen.

7. Kohti tasapainoisempaa politiikkaa

7.1 EU:n jäsenvaltioissa on saatavilla tiedot, jotka tarvitaan mainituilla kuudella elämänalalla tapahtuneen kehityksen mittaamiseksi, vaikka niiden tuottamistahti ja laadukkuus ei (vielä) olekaan kaikkialla sama. Finanssi- ja talousalan kehityksestä on jo pitkään ollut tapana tehdä selkoa, ja asiaa koskevaa tietoa on päivittäin saatavilla pörssikurssien muodossa. Ympäristöä sekä

elämänlaatua koskeva tiedottaminen on verrattain tuore ilmiö, minkä vuoksi niitä koskevaa informaatiota on käytettävissä paljon vähemmän. Sosiaaliskysymyksiä tai ympäristöasioita koskevat tilastot ovat usein 2–3 vuotta vanhoja. Tietoaineksen laadun ja käytettävyyden yhtenäistäminen on yksi tärkeimmistä vaatimuksista, joiden on täyttyttävä, ennen kuin voidaan puhua täysipainoisesta ja korkealaatuisesta indikaattorista. Perusta on kuitenkin luotu, ja periaatteessa on mahdollista ryhtyä joksikin lyhyessä aikataulussa käyttämään puheena olevaa indikaattoria, mikäli asiassa saavutetaan poliittinen yhteisymmärrys. Yksi mainitunlaisen indikaattorin poliittisesti houkuttelevista piirteistä saattaa olla se, että se tarjoaa BKT:tä enemmän kasvupotentiaalia, valankin EU:n lähitulevaisuutta ajatellen.

7.2 Mittaaminen yksin ei riitä, vaan tuloksia pitää myös käyttää politiikan muotoilun aineksina. 2000-luku tuo muuassaan lukuisasti ongelmia, joihin ei tunneta koeteltuja ratkaisumalleja, koska ongelmat ovat melko uusia. Työhön on tartuttava kiireellisesti, sillä mikäli pysyväluonteisia ratkaisuja ei löydetä, planeetan resurssit ehtyvät. Kun valitaan nykyisen sijasta sellainen politiikka, joka ei perustu yksinomaan talouskasvuun vaan jossa otetaan huomioon myös talouden kestävä kehitys (taloudellisen toimeliaisuuden jatkuminen), sosiaaliseksi (edellytysten luominen siihen, että ihmiset kykenevät elämään terveinä ja hankkimaan toimeentulonsa ja että niille, jotka eivät tähän pysty, taataan kohtuullinen sosiaaliturva) ja ympäristöala (luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen, siirtyminen kestävyysperiaatteiden mukaisiin tuotanto- ja kulutustapoihin), käy mahdolliseksi ratkaista hallitusti joukko polttavia kysymyksiä (työllisyys, epätasa-arvo, koulutus, köyhyys, muuttoliikkeet, onnellisuus, ilmastonmuutos, maapallon luonnonvarojen ehtyminen).

7.3 Tässä lausunnossa kuvattu indikaattori ei ole täydellinen. Sitä ei olekaan tarkoitettu mallikappaleeksi vaan panokseksi aiheesta käytävään keskusteluun. Tiettyjä aloja on ehkä laajennettava ja mahdollisesti kriteerejä, jotka niiden tulee täyttää, on tiukennettava. Tämyntyyppinen osoitin ei tule milloinkaan valmiiksi. Mittaaminen on dynaaminen prosessi; sehän koskee tietystä yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia. Kyseiset muutokset saattavat puolestaan antaa aiheen luoda muunlaisia osoittimia tai hioa olemassa olevia. Myös indikaattorin määrittelyminen on dynaaminen prosessi, joka on keskustelun tulosta, niin kuin demokraattisessa yhteiskunnassa pitääkin.

7.4 Hanke on liian laaja lyhyessä ajassa toteutettavaksi. Toteutettavuutta ajatellen vaikuttaa luonnolliselta kohdistaa kiinnostus lähinnä vain EU:n jäsenvaltioihin. Prosessi voidaan mahdollisesti laajentaa myös ehdokasvaltioihin Kroatiaan ja Turkkiin sekä maihin, joiden poliittinen ja taloudellinen järjestelmä on vastaavanlainen, kuten Yhdysvaltoihin, Kanadaan, Australiaan, Uuteen-Seelantiin ja Japaniin. Talouskehityksen erot ovat valtavia, minkä vuoksi on mahdollista luoda pelkästään yhtä väliennettä mittaamaan ja tekemään samalla asteikolla verrannolliseksi niin kehittyneissä maissa kuin kehitysmaissakin tapahtunutta kehitystä. Edellä mainittujen maiden poliittiset järjestelmät ovat siinä määrin yhtenevät, että osaindikaattoria ”demokraattiset vapaudet” ei ole nimetty elämänlaadulle korvaamattoman tärkeiden elämänalojen joukossa, koska kyseistä saavutusta pidetään tämän ryhmän maissa selviönä.

7.5 Politiikka, jota ei enää yksinomaan määritä yksipuolinen talouskasvun tärkeys vaan jossa myös sosiaaliset ja ympäristöön liittyvät tekijät saavat painoa, voi antaa tulokseksi parempia ja tasapainoisempia poliittisia valintoja ja osaltaan niiden ansiosta talouden, joka on kestävämmällä pohjalla ja joka perustuu enemmän yhteisvastuullisuuteen. Komitea odottaa, että Euroopan komissio lausuu asiasta selkeästi käsitöksensä Euroopan unionin kestävä kehityksen strategian seurantakertomuksessa, joka komission on määrä julkistaa kesäkuussa 2009. Päämääräksi voidaan ottaa komitean aikaisemmassa lausunnossa määritelty eurooppalainen yhteiskuntamalli ⁽¹⁾. Mallin perusajatuksena on valmistaa maaperää kaikille Euroopan unionin kansalaisille tarkoitettua demokraattista, ympäristömyönteistä, kilpailukykyistä, yhteisvastuuseen perustuvaa ja sosiaalisesti osallistavaa hyvinvointialuetta varten.

Brysselissä 22 päivänä lokakuuta 2008.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Mario SEPI

⁽¹⁾ EUVL C 309, 16.12.2006, s. 119.